

ASL – americký znakový jazyk (American Sign Language)

BI-BI – *bilingválnost a bikulturnost*

CNES – Čeština v komunikaci neslyšících

ČJ – český jazyk

ČZJ – český znakový jazyk

DIFA – Divadelní fakulta (JAMU)

FF – Filozofická fakulta (JUK)

JAMU – Janačkova akademie muzických umění

MFF – Matematicko-fyzikální fakulta (UK)

MU – Masarykova univerzita

MJ – mluvený jazyk

MŠ – mateřská škola

PA – *prstová abeceda*

PAZ – *pomocné artikulační znaky*

PedF – Pedagogická fakulta (JUK)

PF – Pedagogická fakulta (UP)

SP – *slychové posílený slychové posílení; slychové posílení*

SPgS – střední pedagogická škola

SŠ – střední škola

SZŠ – střední zdravotnická škola

TK – *totální komunikace*

TU – Technická univerzita

ÚČJTK – Ústav českého jazyka a teorie komunikace

UHK – Univerzita Hradec Králové

UK – Univerzita Karlova

UP – Univerzita Palackého

VS – vada sluchu

ZČ – *zrakováná čeština*

ZJ – *znakový jazyk*

ZŘ – *znaková řeč*

ZŠ – základní škola

ZvŠ – zvláštní škola

Nerozuměli jste některému termínu nebo zkratce?¹

¹ Ikonkou ruky jsou označeny všechny příspěvky neslyšících, nedoslychavých nebo ohluchlých autorů, které neprosly žádnou (nebo jen částečnou) jazikovou úpravou; bylo tak respektováno přání autorů umožnit čtenáři číst nejen o neslyšících, nedoslychavých a ohluchlých lidech, ale také **vlastní texty neslyšících, nedoslychavých a ohluchlých pisatelů**.

audio-orální metody komunikace – metody používající pro komunikaci lidí s vadami sluchu mluvený jazyk; více viz *orální výchovně a vzdělávací systémy sluchově postižených*

bikulturismus – viz články *Kolik řečí umíš?*, *Několik poznámek k uplatnění neslyšících pedagogů v procesu bilingvální výchovy a vzdělávání neslyšících a Co a proč by se měly učit neslyšící děti?*

- **bikulturnost** – viz *bikulturismus*
- **bilingvální a bikulturní vzdělávání Neslyšících** – viz články *Kolik řečí umíš?*, *Několik poznámek k uplatnění neslyšících pedagogů v procesu bilingvální výchovy a vzdělávání neslyšících a Co a proč by se měly učit neslyšící děti?*
- **bilingvální vzdělávání** – viz článek *Kolik řečí umíš?*
- **bilingválnost** – viz *bilingvismus*
- **bilingvismus** – viz článek *Kolik řečí umíš?*
- **český znakový jazyk** – přirozený a phnomodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-motorickými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohybem, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu.² ČJ je dostupný smyslům neslyšících osob. ČJ je základním dorozumívacím jazykem Neslyšících v ČR. Viz článek *Znakový jazyk – jazyk přirozený*
- **Deafgally** – takto se někdy označují ti neslyšící, kteří studovali na Gallaudetové univerzitě

- **fonemické posunkové kódy** – formalizované a ustálené pohyby a polohy prstů a rukou používané k vizualizaci jednotlivých hlásek mluveného jazyka, u nás např. *pomočné artikulační znaky*
- **fonemické posunkы** – viz *fonemické posunkové kódy*
- **Gallaudetova univerzita**³ – VŠ pro neslyšící ve Washingtonu, D.C.; škola vznikla v roce 1857 jako The Columbia Institution for the Instruction of the Deaf and Dumb and the Blind, v roce 1864 byla při institutu zřízena College s právem udělovat vysokoškolské hodnosti; později byla škola několikrát přejmenována a od roku 1986 se nazývá Gallaudet University. Dnes má škola několik částí a navštěvuje ji několik tisíc studentů, např. ve šk. roce 1994–95 škola vzdělávala 200 žáků v Kendallové demonstrační ZS, 325 studentů Modelové SŠ pro neslyšící, 1 850 studentů v bakalářském a 400 studentů v graduačním studiu. Ve škole se platí školné, pracuje v ní mnoho neslyšících zaměstnanců, neslyšící je i tzv. prezident (rektor).⁴
- **hluchota** – viz *neslyšící*
- **mluvěný jazyk** – audio-orální jazyk; česština, němčina, japonština, polština...
- **multikanálové vyjádření** – viz *multikanálové znaky*
- **multikanálové znaky** – specifická skupina znaků ZJ, jejichž existence je založena výrazně na simultánnosti ZJ. Na jejich artikulaci se podílí nejen manuální složka znaku, ale i složka nemanuální; např. výraz obličeje, pohyby rtů, tváří a těla. V mluvěných jazycích se, vzhledem k jejich lineárnosti, s patřičným ekvivalentem těchto znaků nesekáváme.
- **nedoslychavost** – viz *nedoslychavý*
- **nedoslychavý** – člověk, který má zhoršené sluchové vnímání; orientačně lze za nedoslychavého označit člověka, který špatně slyší, ale může (se sluchadlem)

telefonovat, tj. člověka, který (alespoň) v tiché místnosti (a se sluchadly) rozumí bez odzírání mluvené řeči

- **Neslyšící** – členové kultury a jazykové menšiny Neslyšících (nejen neslyšící) Neslyšící v komunikaci preferují ZJ, považují ho za svůj první jazyk a plně se identifikují s normami chování a hodnotami komunity Neslyšících. Neslyšící sami sebe nechápou jako jakkoli postižené. Jako jazyková a kulturní menšina ve většinovém (český mluvícím) slyšícím světě jsou Neslyšící chápáni i českými lingvisty.

- **neslyšící** – člověk, který neslyší
- **ohluchnout** – úplně/cástečně ztratit sluch
- **orální výchovné a vzdělávací systémy sluchově postižených** – existuje mnoho orálních vzdělávacích směrů, všechny vycházejí z téhoto předpokladu: 1. Jediný vyspělý lidšký komunikační kod je mluvený jazyk, jeho osvojení a nácviku jeho používání je podřízena veškerá výchova a vzdělávání SP je integrace SP do slyšící společnosti, tj. každý SP by se svým chováním a komunikací měl co nejvíce přiblížit ostatním (slyšícím) lidem, neměl by se odlišovat od většiny.⁵ Existenci kulturní a jazykové menšiny Neslyšících zastánci orální výchovy a vzdělávání neužívají; (přirozené) sdružování SP povídají za překážku v jejich integraci do slyšící společnosti.
- **pidžin** – kontaktní jazyk pro omezený styk (obchodní apod.), utvořený z prvků dvou vzdálených a nepríbuzných jazyků, který není mateřšinou uživatelů⁶
- **pomočné artikulační znaky** – vzájemné polohy a pohyby rukou a těla (příkládání rukou na různé části těla – hludník, různé partie obličeje) podporující správnou artikulaci příslušné hlásky. Jsou používány při vyuvozování hlásek: PAZ ukazuje polohu mluvidel, teptou silu a směr výdechového proudu (l, k), znělost – neznělost (s, z, d), nosovost (m, n)
- **postlingvální hluchota** – hluchota vzniklá po osvojení si mluvené řeči
- **prelingvální hluchota** – hluchota vzniklá před osvojením si mluvené řeči
- **prelingvální sluchová vada** – sluchová vada vzniklá před osvojením si mluvené řeči
- **prstová abeceda** – využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky / obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen abecedy, tj. k „spellingu“
- **sluchové postižení** – souhrnné označení pro všechny osoby s jakoukoliv vadou sluchu; někteří Neslyšící s tímto termínem nesouhlasí, neboť omezené/existující vnímání sluchem nepovažují za postižení, ale za odlišnost

· sluchově postižený – člověk s jakoukoliv vadou sluchu; některí Neslyšící s tímto termínem nesouhlasí, neboť omezené/neexistující vněmání sluchem nepovažují za postižení, ale za odlišnost

· totální komunikace – 1. Filozofie nahlížející na neslyšící dítě jako na neslyšící osobnost (z dítěte vyrostě Neslyšící), pro níž je více než rozvíjení (mluvěné) řeči důležitější rozvoj komunikace a myšlení; k rozvoji, výchově a vzdělávání dítěte je třeba přistupovat individuálně a využívat jeho individuálních schopností, k tomu lze použít jednu nebo více komunikačních strategií (ZJ, mluvení, odezírání, PAZ, PA, psaní, čtení, pantomimu, gestikulaci atd.), které lze (není to však podmínkou) vzájemně kombinovat. Z jistého úhlu pohledu může být za podmnožinu TK povážována filozofie bilingválního a bikulturního vzdělávání neslyšících dětí (BI-BI).⁷ 2. Komunikační systém zahrnující celé spektrum řečových modů (způsobů): ZJ, mluvení, odezírání, PAZ, PA, psaní, čtení, pantomimu, gestikulaci atd. V tomto významu je u nás převážně TK chápána, i když to neodpovídá původní definici TK – význam 1.

· vada sluchu – porucha při vnímání sluchových podnětů: hluchota (prelingvální, postlingvální), nedoslýchavost (prelingvální, postlingvální); podle typu rozlišujeme převodní a neurosenzorické (percepční) vady sluchu; podle doby vzniku rozdělujeme vady sluchu na prelingvální a postlingvální a také na vrozené (vždy prelingvální) a ziskané – (částečně nebo úplně) ohluchnutí (prelingvální a postlingvální); specifickou vadou sluchu je ušní selest. Ve většině orálních výchovných a vzdělávacích systémů jsou děti už od útlého děství vedeny k používání výlučně audio-orální komunikace. Základní dělení audio-orálních komunikačních systémů je na unisenzorické (SP používají ke komunikaci pouze sluchu – odezírání, používání psané formy mluveného jazyka atd.) je co nejvíce potlačeno) a multisenzorické (SP používají při komunikaci sluchu a zraku – odezírání, používání psané formy mluveného jazyka atd.); další používané dělení je na čisté orální formy komunikace (používá se pouze mluvená řeč – poslouchání + odezírání) a formy doplňované (k mluvení, poslouchání a odezírání se přidávají vizuální prostředky usnadňující pochopení mluveného – fonemické posunkové kódy, PA, znaky z národního ZJ, pantomima, gesta, mimika, psaný text apod.).

· znaková řeč – zákon č. 158/1998 Sb., Zákon o znakové řeči, definuje ZŘ jako zastřešující termín pro ČZJ a ZČ; laiky, ale i některými odborníky (lékaři, surdopeddy, logopedy apod.) bývají někdy nesprávně terminy ZR a ZJ považovány za synonyma

· znaková čestina – Termín ZČ je předmětem mnoha dohadů a nejasnosti. Obecně se ZČ myslí útvar vyžívající lexikálních jednotek ČZJ (znaků), které zasazuje do syntaktické struktury ČJ. Termín ZČ však v naší dnešní terminologii

může označovat dvě odlišné věci: 1. Uvnitř útvar (mluvění používá ZČ zároveň), který vytvořili slyšící mluvčí, aby pomocí znaků ČZJ vizualizovali mluvenou čestinu. Ústy je (většinou nahlas) vyslovována česká promluva a ke každému slovu je připojen znak vypužčený z ČZJ. Jednotlivé znaky jsou řazeny tak, aby přesně kopírovaly gramatickou strukturu ČJ. Někdy jsou koncovky obecných slov prezentovány PA, popř. fonemickými posunkami. 2. Jakési přechodné jazykové stadium (mluvění používá ZČ nezároveň), často při učení se cizímu jazyku (interjazyk); jakási směsice dvou jazyků, mateřského (ČJ) a cílového (ČZJ). Tento útvar (specifická forma pidžínu) se mění. Jeho podoba je závislá na zvyšující se kompetenci mluvěního v osvojeném jazyce (ČZJ).

· znakový jazyk – vizuálně-motorický jazyk Neslyšících; existuje mnoho národních ZJ, nezávislých na mluvených jazyčích dané země: český ZJ (viz ČZJ), rakouský ZJ, německý ZJ, maďarský ZJ, americký ZJ (viz ASL), britský ZJ atd.

Andrea Hudáková

¹ Terminologická poznámka: Používání některých termínů (např. neslyšící, Neslyšící, sluchově postižený, orální metoda, totální komunikace) není u nás dosud ustáleno. V článcích jsme zachovali původní terminologii autorů.

² Zákon č. 158/1998 Sb., Zákon o znakové řeči.

³ *Gallaudetova univerzita (...) bývá někdy nazývána Měkou neslyšících, jindy centrem jejich vzdělanosti, kultury a hrdosti. A ještě jindy Rajem neslyšících již na zemi. Orálníci ji nazývají ghettom.* HRÚBÝ, J. *Průvodce neslyšícími a nedoslýchavými po jejich vlastním osudu I.* 1. vyd. Praha: FRPSP, 1997, s. 58.

⁴ Zpracováno podle HRÚBÝ, J. *Průvodce neslyšícími a nedoslýchavými po jejich vlastním osudu I.* 1. vyd. Praha: FRPSP, 1997, s. 58–60.

⁵ „Škola obecná žáky předeším vzdělává, kdežto škola pro hluchoněmeče učí své žáky předeším mluvit. S malým školským vzděláním větši se každý člověk do společnosti celkem bez zvláštních obtíží, bez dovednosti mluvit však nikoliv (...) Škola pro hluchoněmeče nesmí dávat přednost učivu, mybyž řeči.“ (Obzor hluchoněmých, č. 2, 1. února 1934, s. 3–4. Cit. podle HRÚBÝ, J. *Průvodce neslyšícími a nedoslýchavými po jejich vlastním osudu I.* 1. vyd. Praha: FRPSP, 1997, s. 199.)

⁶ ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda.* Praha: Pražská imaginace, 1997, s. 366.
⁷ Srov. např. FREEMAN, R. D., CARBIN, C. F., BOESE, R. J. *Tvé dítě neslyší?* Praha: FRPSP, 1991.

Řešení malého „diagnostického testu“ z úvodu časopisu

Pokud jste četli toto číslo ČDS pozorně a důkladně a pokud jste nic nepreskočili, už jistě víte, že správně je dvacetkrát NE.